

Hans Henrik Bruun
stud.scient.pol.

Systembegrebet i Niklas Luhmanns organisationssociologi.

Det kan synes umotiveret og næsten uforsvarligt at tage en kompliceret og vidtforgrenet systemteori, udviklet af en i Danmark hidtil upåagtet sociolog op til nærmere behandling; der kunne måske være behov for at tilegne sig og gennemtænke de eksisterende teoretiske fundamenter for de forskellige politologiske discipliner - og ikke mindst forholdet imellem dem - snarere end at forfølge metodologiske lygtmænd. Imidlertid kan efter min mening Niklas Luhmanns teoretiske betragtninger, her specielt hans organisationssociologi, være af interesse og værdi netop i en teoretisk situation af så foreløbig og relativt uintegreret karakter som den omtalte.

Man kan for det første pege på, at Luhmann forener en betydelig erfaring som praktisk embedsmand med en stærkt udviklet og skolet teoretisk interesse. Denne balance giver ham særlige muligheder for at undgå såvel hyperfactualisme som dens lige så utiltalende modsætning, hyperabstraktionen; og mere specielt har den formentlig bidraget til at åbne hans øjne for den problematik, som udspringer af skismaet i forvaltningslæren mellem normativ og empirisk betragtningssmåde¹⁾ og bragt ham længere i retning af en løsning, der ikke ofrer det ene aspekt til fordel for det andet.

Mere sjældne end den personlige enhed af praksis og teori, og tilsvarende mere værdifulde, er Luhmanns åbenbare ønske om og evne til at transcendere de snævre faglige grænser og opbygge et generelt teoretisk corpus for større dele af politologien. Gennemførelsen af denne målsætning kræver en høj abstraktionsgrad, som Luhmann når gennem en tilknytning til den almene sociologi²⁾, og specielt til Talcott Parsons' sociologiske teorier³⁾. Denne alment-sociologiske orientering kan byde på betragtelige vanskeligheder for ikke-sociologer; til gengæld har den for mig at se flere nyttige bivirkninger: den øger således muligheden for at bevæge sig hastigt mellem abstrakte og konkrete formuleringer af en problem-

Hans Henrik Bruun
stud.scient.pol.

Systembegrebet i Niklas Luhmanns organisationssociologi.

Det kan synes umotiveret og næsten uforsvarligt at tage en kompliceret og vidtforgrenet systemteori, udviklet af en i Danmark hidtil upåagtet sociolog op til nærmere behandling; der kunne måske være behov for at tilegne sig og gennemtænke de eksisterende teoretiske fundamenter for de forskellige politologiske discipliner - og ikke mindst forholdet imellem dem - snarere end at forfølge metodologiske lygtmænd. Imidlertid kan efter min mening Niklas Luhmanns teoretiske betragtninger, her specielt hans organisationssociologi, være af interesse og værdi netop i en teoretisk situation af så foreløbig og relativt uintegreret karakter som den omtalte.

Man kan for det første pege på, at Luhmann forener en betydelig erfaring som praktisk embedsmand med en stærkt udviklet og skolet teoretisk interesse. Denne balance giver ham særlige muligheder for at undgå såvel hyperfactualisme som dens lige så utiltalende modsætning, hyperabstraktionen; og mere specielt har den formentlig bidraget til at åbne hans øjne for den problematik, som udspringer af skismaet i forvaltningslæren mellem normativ og empirisk betragtningsmåde¹⁾ og bragt ham længere i retning af en løsning, der ikke ofrer det ene aspekt til fordel for det andet.

Mere sjældne end den personlige enhed af praksis og teori, og tilsvarende mere værdifulde, er Luhmanns åbenbare ønske om og evne til at transcendere de snævre faglige grænser og opbygge et generelt teoretisk corpus for større dele af politologien. Gennemførelsen af denne målsætning kræver en høj abstraktionsgrad, som Luhmann når gennem en tilknytning til den almene sociologi²⁾, og specielt til Talcott Parsons' sociologiske teorier³⁾. Denne alment-sociologiske orientering kan byde på betragtelige vanskeligheder for ikke-sociologer; til gengæld har den for mig at se flere nyttige bivirkninger: den øger således muligheden for at bevæge sig hastigt mellem abstrakte og konkrete formuleringer af en problem-

stilling, både inden for samme disciplin og inden for flere forskellige videnskabsgrene; og Luhmanns fascinerende velorienteret-hed på de fagområder han beskæftiger sig med tillader ham at udnytte de talrige sociologiske nybrud og frugtbargøre dem for politologien, samtidigt med at disse landvindinger filtreres gennem et videnskabeligt temperament og således integreres i en forud fastlagt helhedsopfattelse.

Et tredje moment, som der er grund til at fremhæve, og som efter min mening er af positiv karakter, er Luhmanns nære forbindelse med Max Webers tankeverden⁴⁾. I modsætning til den store angelsaksiske gruppe af sociologer, som normalt har receptor Weber via oversættelser, har Luhmann som tysker en langt mere direkte tilgang til de Weberske arbejder, ikke mindst på det metodologiske felt⁵⁾, og en betydelig større fortrolighed med den videnskabsteoretiske baggrund, hvorpå de er skrevet. For mig at se forenes i Luhmanns skrifter en i bedste forstand oprindelig forståelse af Weber med en veludviklet evne til at nyformulere og videreføre den Weberske ansats.

Som nævnt vil denne lille fremstilling koncentrere sig om Luhmanns organisationssociologi, og her igen i hovedagen gå ud fra Theorie, der repræsenterer hans seneste sammenfatning af problemstillingen inden for forvaltningslæren; der vil dog også blive taget hensyn til andre af hans arbejder, hvor det skønnes hensigtsmæssigt. For en samlet oversigt over den benyttede litteratur henvises til bibliografien.

Af pladsmæssige hensyn vil den foreliggende redegørelse kun omfatte Luhmanns systembegreb, der imidlertid er fundamentalt for forståelsen af hans mere konkrete forvaltningsvidenskabelige diskussioner. Jeg håber senere at få lejlighed til at følge denne fremstilling op med en gennemgang af hans funktionsteori og af hand anvendelse af dette begrebsmæssige grundlag på det politiske system, herunder specielt forvaltningssystemet.

For at placere Luhmanns betragtninger i forhold til såvel hans eget udgangspunkt som det grundlag, hvorpå et dansk publikum må formodes at tage stilling til dem har jeg indføjet nogle diskussioner af Talcott Parsons', David Eastons og Poul Meyers systembe-

greber og deres relation til Luhmanns på forskellige punkter.

1.1. Luhmanns udgangspunkt er i markant grad systemteoretisk. Dette kan i og for sig ikke undre hos en moderne, sociologisk inspireret forsker; og hans egen argumentation synes da også at hvile på en tilsvarende opfattelse af det selvfølgelige i at anvende den systemteoretiske betragtningsmåde inden for forvaltningsvidenskaben⁶⁾. Men medens Luhmann har det systemteoretiske udgangspunkt fælles med næsten hele sin videnskabelige samtid, fjerner punkter i hans nærmere begrebsbestemmelse ham straks påny fra denne consensus.

For det første kan man her pege på, at begrebet "system" for ham ikke har teoretisk, men udelukkende empirisk reference:

"Als "System" müssen, soll der Bezug zur Wirklichkeit der empirischen Handlungsabläufe erhalten bleiben, Systeme faktischen Handelns bezeichnet werden"⁷⁾

Luhmann nævner selv, at han med denne form for begrebsbestemmelse afviger fra Talcott Parsons⁸⁾; og afvigelsen kan åbenbart også eftervises i relation til andre forskere af betydning i denne sammenhæng, f.eks. David Easton. Da problemdefinitioner og terminologi på dette felt imidlertid er meget komplicerede og uensartede, må der først foretages en mere detaljeret undersøgelse af Luhmanns standpunkt og af dets implikationer.

Det er klart, at den citerede passus fra Theorie indeholder et krav om, at det undersøgte system skal kunne identificeres empirisk; men af den følgende uddybning⁹⁾ fremgår det, at Luhmann hermed afviser alternative systembegreber på flere forskellige planer:

a) På det videnskabelige objektplan står det empiriske system i modsætning til begrebssystemer, f.eks. af juridisk karakter.

b) Tillige, og i denne forbindelse mere væsentligt, må det empiriske system kontrasteres med "die begriffliche Vorstellung [der Erfahrungswelt] in der Theorie"¹⁰⁾, hvad jeg vil betegne som det teoretiske system¹¹⁾. Der er her tale om relationen forsker-objekt, idet det empiriske system repræsenterer objektsiden, det teoretiske eller metasystemet forskersiden.

c) Samtidig med denne sidste præcisering tager Luhmann endelig, tilsyneladende uden at være sig det bevidst, stilling til et yderligere spørgsmål. Betegnelsen "empirisk system" kan tænkes brugt enten om ethvert udvalg af empiriske objekter, om arbitrære systemer, eller blot om samlinger af objekter som opfylder bestemte betingelser f.eks. m.h.t. interaktion, konstituerede systemer¹²⁾. Luhmann vælger den sidste fortolkning, idet han afviser, at det empiriske system skulle være en ren "Zusammenstellung", altså en arbitrær variabelsamling; i stedet er der, siger han, tale om "Handelszusammenhänge, die von den Handelnden selbst als abgrenzbare Einheiten behandelt werden"¹³⁾; det empiriske system kan altså pr. definition identificeres på objektplanet, er et konstitueret system.

Hvad Luhmann betegner som "Systeme faktischen Handelns"¹⁴⁾ er altså ikke blot systemer af empirisk adfærd, men konstituerede, empiriske systemer af empirisk adfærd.

1.2. Luhmanns opmærksomhed er som nævnt især rettet mod forskellen mellem det her beskrevne og Talcott Parsons' systembegreb, og hans begrundelse for afvigelsen har form af en kritik af Parsons¹⁵⁾. Afstanden mellem de to forskeres begreber er derfor af særlig interesse.

Med hensyn til objektniveauet hersker der fuld overensstemmelse: også Parsons vælger som sit principielle objekt den faktiske adfærd, hhv. de faktisk motiverende normforestillinger, ikke abstrakte begrebssystemer¹⁶⁾.

I det centrale spørgsmål, forholdet mellem det empiriske og det teoretiske system, står Luhmanns empiriske systembegreb derimod i skarp kontrast til Parsons': hvor Luhmann på dette punkt¹⁷⁾ fastholder nødvendigheden af en empirisk reference "nedadtil" i form af individernes egen systemafgrænsning, udformes Parsons' systembegreb teoretisk og "ovenfra", "leitet sich aus der logischen Zergliederung allgemeiner Begriffe her"¹⁸⁾.

Luhmann anfører som kritik af Parsons' standpunkt¹⁹⁾ især faren for en normativ udlægning af hans systemteori og vanskelighederne ved at verificere den empirisk²⁰⁾.

Med hensyn til det tredje ovenfor behandlede punkt, forholdet mellem konstituerede og arbitrære systemer, er Parsons på grund

af sit teoretiske udgangspunkt afskåret fra at arbejde med antagelsen af et konstitueret system, idet dette jo netop er konstitueret på det empiriske plan, som Parsons ikke føler sig forpligtet til at lægge til grund for sin begrebsdannelse. Også her er afstanden til Luhmann altså klar²¹⁾.

1.3. Mens den ovenstående undersøgelse kan give oplysninger om Luhmanns distance fra sit teoretiske udgangspunkt, skulle en betragtning af hans forhold til David Easton kunne indicere hans evt. nærhed af nyere politologisk systemteori. Valget af netop dette sammenligningsgrundlag henter en øget berettigelse i det forhold, at Luhmann selv explicit anerkender Eastons centrale placering på feltet²²⁾.

Luhmanns overensstemmelse med Easton rækker tilsyneladende langt. Ret selvfølgelig synes det, at også Easton på objektplanet betragter empiriske og ikke begrebsmæssige systemer²³⁾. Langt mere afgørende er det imidlertid, at Easton, som Luhmann, principielt opererer med et empirisk (modsat et teoretisk) systembegreb²⁴⁾.

Først i valget mellem en konstitueret og en arbitrær empirisk systemdefinition skilles vejene for de to forskere. I modsætning til Luhmann operer Easton her entydigt til fordel for et arbitrært systembegreb²⁵⁾. Hans forsvar for dette standpunkt²⁶⁾ bygger på tre argumenter: a) et konstitueret systembegreb yder ingen særlig hjælp ved den faktiske identifikation af systemet: konstituerede systemer må først undersøges for at klassificeres som sådanne²⁷⁾; b) "løse", tvivlsomme konstituerede systemer vil være vanskelige at identificere; c) "not all covariance would intuitively meet the criteria of a system"²⁸⁾.

Som en kritik af eller blot kommentar til Luhmanns konstituerede systembegreb er disse tre argumenter af meget forskellig vægt. Det første angiver ikke for mig at se nogen fordel ved det arbitrære begreb, bortset fra den rent sproglige og formelle, at forskeren ved den arbitrære systembetragtning kan få lov at kalde også sine fejlslagne identifikationsforsøg for systemanalyse. Det andet argument strejffes - omend i sekundær position - af Luhmann, der gør opmærksom på, at det i hvert fald ikke har kraft inden for forvaltningsvidenskaben, "die ja mit wohlkonstituierten Systemen rechnen kann"²⁹⁾. Med denne kommentar må Luhmann dog siges at have gi-

vet argumentet i dets generelle form en vis indirekte anerkendelse.

Det tredje argument viser på instruktiv måde forskellen mellem den amerikanske og tyske sociologiske tradition og de deraf flydende komplikationer. Hvor Easton under anvendelse af den vakkelvorne term "intuitively" nøjes med at indføre en eftertanke om forskerens black box-problem, rejser "Sinn"-problematikken i hele sin væld sig for en filosofisk eller blot teoretisk skolet tysk sociolog. I Max Webers klassiske afgrænsning af sociologiens arbejdsområde smelter kausal- og motivanalyse sammen til en definitorisk enhed:

"Soziologie soll heissen: eine Wissenschaft, welche soziales Handeln deutend verstehen und dadurch in seinem Ablauf und seinen Wirkungen ursächlich erklären will"³⁰⁾ (min udh.).

Men enheden gør problematikken kritisk, løser den ikke, men skærper den snarere; og to forskergenerationer har siden i Tyskland forsøgt at udlade den teoretiske spænding, den indeholder. For Luhmann er spørgsmålet derfor glohedt. Han nærmer sig det, med sin karakteristiske forkærlighed for umiddelbar kontakt med sociologiens profeter, gennem en direkte analyse af Webers sociologi³¹⁾ og søger at løse det i hvad der synes at skulle kunne blive et sociologisk/metodologisk hovedværk, Zweckbegriff und Systemrationalität³²⁾. På forvaltningsvidenskabens område er den "Weberske" spænding særlig aktuell på grund af rationalitetsmodellens stærke position i forvaltningens faktiske adfærd og i beskrivelsen heraf.

I forhold til Eastons indvending har Luhmann sikret sig fuldstændigt gennem sin systemdefinition, der netop inkluderer det handlende individs eget perspektiv som nødvendig betingelse for afgrænsningen. Hermed har han imidlertid samtidig reduceret omfanget af sin tilsyneladende betragtelige enighed med den Eastonske begrebsdannelse. Mens nemlig Eastons arbitrære systemdefinition ikke i sig selv udelukker en teoridannelse "fra oven og nedad" à la Parsons en opsplitning af aprioriske begreber retfærdiggjort af et (mere eller mindre normativt præget) håb om at se kategorierne modsvaret af fænomener i den empiriske verden, betyder Luhmanns forankring af det konstituerede systembegreb i et empirisk perspektiv på objektplanet, at en sådan apriorisme med nødvendighed udelukkes³³⁾. Potentielt - men ikke explicit - står Eastons systembegreb således Parsons' nærmere end Luhmanns gør det.

1.4. Da Luhmann i denne fremstilling præsenteres som et interessant alternativ til de eksisterende systemteoretiske opfattelser i dansk politisk videnskab, specielt forvaltningslæren, er det rimeligt i forbindelse med diskussionen af hans empiriske systembegreb at tage stilling til den kritik af sådanne begreber som fremsættes af prof. Poul Meyer i Dansk Forvaltningslære³⁴⁾.

Poul Meyers egen systemdefinition går ud på at

"et system anvendes ... som betegnelse for en model, d.v.s. en beskrivelse af udvalgte dele af virkeligheden ved hjælp af symboler. Systemet er altså ikke nogen virkelig størrelse, men en abstraktion, der kan anvendes til beskrivelse af den virkelige verden"³⁵⁾.

Dette synes at implicere dels en adskillelse mellem det empiriske og det teoretiske system (forsker-objekt-relationen), dels et valg til fordel for det teoretiske systembegreb. Meyer nævner ganske vist W. Ross Ashbys ubehag ved at skulle definere ikke-eksisterende maskiner³⁶⁾, et ubehag som rummer en implicit kritik af det teoretiske systembegreb, men Ashbys standpunkt er efter Meyers mening ubegrundet, da "...samfundsvidenskaberne... arbejder med abstrakte modeller, d.v.s. noget der slet ikke eksisterer, eftersom alle begreber er abstrakte og altså ikke eksisterer"³⁷⁾.

For mig at se skjuler der sig i denne argumentation fra Poul Meyers side en vis begrebsuklarhed. Det er vel i dag god videnskabelig tone at anerkende, at empiriske fænomener diskuteres i form af abstrakte, og dermed - om man vil - ikke eksisterende, begreber, og at begreber og begrebsindhold er to forskellige ting³⁸⁾. Men da dette er en generel betingelse for verbal/ideel beskæftigelse med empiriske fænomener, er det næppe alene nok til at pacificere Ross Ashby. Dennes frygt synes mig da heller ikke at have relation til disse grundlæggende erkendelsesteoretiske præmisser, men snarere at gælde de videnskabelige begrebers intersubjektive empiriske reference: mens de fleste ord og begreber (f.eks. "ko", "saks" o.s.v.) har en sådan, normalt indiskutabel, referenceramme, er andre ikke blot begreber, men hvad man kan kalde konstrukter eller begreber af 2. grad, d.v.s. sammenstillinger af begrebselementer med empirisk reference til et aggregat uden sådan reference. Eksempler herpå er de fysiske idealtyper, som netop nævnes af Ashby (helt lufttomme rum o.l.), og analogt f.eks. de Weberske idealtyper. Inden for samfundsvidenskaberne er faren ved disse idealtyper, ikke mindst ved den Parsonske type, deres iboende normative kraft; og

denne fare manes næppe effektivt i jorden blot ved at påpege, at vi alle må bruge abstrakte begreber for at kunne diskutere de konkrete fænomener.

I virkeligheden synes da også Poul Meyers egen systemdefinition, trods sin teoretiske etiket, ligesom Luhmanns og Eastons at være af empirisk art; det ville tværtimod være aldeles uberettiget at indlæse nogen idealtypisk eller a-empirisk bestræbelse i systembetragtningerne i Dansk Forvaltningslære. Derimod afviger Poul Meyer reelt fra Luhmann ved at anlægge en definition, der måske ikke er arbitrær³⁹⁾, men i hvert fald klarer sig uden afgrænsninger på objektplanet som nødvendig betingelse for identifikationen af et system⁴⁰⁾. Det er nok denne "analytiske" (med Luhmanns uheldige udtryk)⁴¹⁾ indstilling, som Poul Meyer formulerer i ikke helt dækkende "teoretiske" termer.

2. Det andet hovedpunkt hvorpå Luhmann afviger fra mange andre systemteoretikere, har relation til systemets egenart; kort fortalt erstatter Luhmann den klassiske del/helhedsopfattelse af systemer med en system/omverdensdefinition. Begrundelsen for og indholdet og konsekvenserne af denne nyorientering vil blive diskuteret i det følgende.

2.1. Ifølge Luhmann har det traditionelle, "klassiske" systembegreb bygget på forestillingen om en række dele, der er kombineret i en sammenhæng eller helhed, som (formentlig i kraft af den foretagne kombination) ofte antages at være "mere" end summen af disse dele⁴²⁾:

"Das System ist [efter denne opfattelse] die Interdependenz der Teile im Rahmen eines Ganzen"⁴³⁾.

Denne begrebsbestemmelse hviler efter Luhmanns mening på kritisable filosofiske forudsætninger⁴⁴⁾. Vigtigere er dog dens konsekvenser for systemanalysen: ved at fikse systemkarakteren i systemets indre ordning negligerer man tilsvarende systemets forhold til sine omgivelser⁴⁵⁾. Bliver disse overhovedet draget ind i overvejelserne, er det normalt kun i den form, at det undersøgte system nu ses som delsystem i et større system; der er altså blot tale om en niveauforskydning under bibeholdelse af den traditionelle synsmåde⁴⁶⁾. I alle tilfælde betragter man systemet som en

"selbstgenügsame Einheit"⁴⁷⁾, og den rationalitet man søger er følgende en "Seinsrationalität", ingen "Leistungsrationalität"⁴⁸⁾: man søger at indkredse systemets væsen, ikke dets funktion⁴⁹⁾.

2.2. Det positive korrelat til denne negative kritik hos Luhmann er hans bestræbelser for i sin egen systemteori at sætte systemets forhold til omverdenen i centrum. Alle hans systemdefinitioner er tydeligt prægede af dette hensyn; men da de derudover er af forskellig kompleksitet, kan det være hensigtsmæssigt til en begyndelse at koncentrere sig om den enkteste af disse definitioner. Denne fremgangsmåde skulle give mulighed for at afdække, hvilke træk i de mere komplekse definitioner der kan henføres til det behandlede grundelement: systemets forhold til omverdenen, og hvilke der er uden forbindelse hermed.

Mest enkelt defineres begrebet "system" i F&F, p. 24, hvor det simpelthen hedder:

"Als System lässt sich.... alles bezeichnen, worauf man die Unterscheidung von innen und aussen anwenden kann...";

anderledes udtrykt: alt hvad der kan siges at have en omverden, kan siges at være et system⁵⁰⁾.

I denne begrebsbestemmelse: systemet som et "indenfor" med en omverden et "udenfor", ligger allerede tillige, at systemet besidder en struktur og, at det har en funktion⁵¹⁾.

Hvad angår strukturen, afleder Luhmann dens eksistens af selve systemets karakter af "indenfor"⁵²⁾. Medmindre særpræget ved forholdene (om man vil, interrelationerne) inden for systemgrænsen gør det muligt at fastlægge denne, har det ingen mening overhovedet at tale om et system med en grænse:

"Die Innen/Aussen-Differenz besagt, dass eine Ordnung festgestellt wird, die sich nicht beliebig ausdehnt, sondern durch ihre innere Struktur, durch die eigentümliche Art ihrer Beziehungen Grenzen setzt"⁵³⁾.

Spørgsmålet om systemfunktionen, generelt betragtet, nærmer Luhmann sig gennem en analyse af systemets kompleksitet, sammenholdt med omverdenens⁵⁴⁾.

Kompleksitet defineres af Luhmann som totaliteten af mulige

begivenheder⁵⁵⁾. Et meget komplekst system er altså et der indeholder muligheden for et stort antal forskellige tildragelser. Luhmann slår nu fast, at verden, defineret som den grænseløse totalitet af mulige hændelser, iflg. selve sin definition vil være mere kompleks end et hvilket som helst system. Følgelig gælder det efter hans opfattelse omvendt om ethvert system, at det reducerer kompleksitet, begrænser tildragelsesmulighederne; systemer skaber, med hans udtryk, et "Gefälle der Komplexität", hvad man måske med en ikke helt umotiveret militær klang kan oversætte som et "kompleksitetsglacis"⁵⁶⁾. Opretholdelsen af et sådant glacis, reduktionen af omverdenskompleksiteten, er herefter en definitorisk egenskab ved systemer, en universel systemfunktion:

"Soziale Systeme haben die Funktion der Erfassung und Reduktion von Komplexität"⁵⁷⁾.

2.3. Luhmanns systemdefinition i dens enkleste formulering indeholder altså allerede, eksplicit eller implicit, begreberne system, omverden, systemgrænse, systemstruktur og systemfunktion. De to sidste af disse vil det ikke være muligt at behandle nærmere inden for rammerne af denne korte fremstilling. Her skal i stedet blot gøres rede for de mest betydningsfulde generelle konsekvenser af anvendelsen af den nævnte systemdefinition snarere end den klassiske del/helhedstankegang.

2.3.1. Det er karakteristisk for Luhmanns system/omverdensdefinition, at den udelukker tanken om en endelig stabilitet eller ligevægt for systemet. Baggrunden herfor finder man i tanken om systemgrænsen som kompleksitetsglacis: omverdenens større kompleksitet vil til stadighed manifestere sig ved systemgrænsen; og hvis ikke denne opretholdes som kompleksitetsreducerende barriere vil systemets indre kompleksitet forhøjes; dets "indre milieu" og dermed dets generelle og specielle funktionsbetingelser vil forstyrres, og dets særpræg vil udviskes: forskellen mellem "indenfor" og "udenfor" vil forsvinde. Ser man systemet som en identitet, er denne identitet altså stedse problematisk, truet af omverdenens anonyme kaos⁵⁸⁾. Luhmanns definition af systemet er samtidig en definition af dets persistensproblem⁵⁹⁾.

Systemdannelse og -persistens indebærer følgelig stabiliseringen af en systemgrænse og sikringen af at den, konfronteret med en skiftende, uberegnelig og kompleks omverden, forbliver invariant:

"Die Differenzierung von Innen und Aussen und die Erhaltung einer entsprechenden Grenze garantieren die Identität des Systems durch ein Mindestmass von Selbstkontrolle über einige strategisch wichtige Bestandsbedingungen"⁶⁰).

Det er imidlertid vigtigt at gøre sig klart af hvad art Luhmann tænker sig denne invarians. Principiells kunne man forestille sig, at systemet var lukket og autarkisk, at det m.a.o. afviste ethvert input fra omverdenen og kun fungerede efter én gang for alle fastlagte kriterier⁶¹). En sådan opfattelse ville imidlertid stride mod systemdiskussionens forudsætninger. For det første ville systempersistensen kun være et problem i en rent formel forstand (eftersom systemet selv er ude af stand til at yde bidrag til løsningen heraf); og for det andet ville talen om systemets kompleksitetsreduktion blive ubegrundet, eftersom omverdenskompleksitet slet ikke ville registreres eller behandles ved systemgrænsen, men afvises totalt.

Systemet må altså antages principielt at være sensitivt for indflydelse fra omverdenen, på den måde at i hvert fald visse omverdensstimuli vil fremkalde en reaktion i form af en tilstandsændring i systemet. På den anden side må denne sensitivitet være begrænset, hvis det overhovedet skal have nogen mening at tale om en invariant systemgrænse; systemet må besidde en vis grad af autonomi⁶²). Denne bunder som nævnt i muligheden af en vis selektivitet i forhold til omverdensimpulserne. I denne forbindelse gør Luhmann opmærksom på, at en sådan selektivitet samtidig medfører en fundamental transformation af de omverdensimpulser, den berører: gennem udvælgelsen omformes de fra kausalfaktorer til information⁶³). Denne tolkning understreger informationsnettets fundamentale rolle for systemets persistens, og dermed berettigelsen af at anvende informationsteoretiske og kybernetiske modelbetragtninger på systemet⁶⁴).

Vi kan således fastslå, at et system for at kunne persistere på den ene side må være adaptivt, d.v.s. sensitivt overfor omverdensimpulser og i stand til at reagere på dem, og på den anden side må være autont, altså opretholde en vis distance, et glacis

overfor sådanne impulser. Luhmann fører imidlertid analysen et stykke videre. Et adaptivt system kan pr. def. reagere på visse impulser, altså antage mere end een tilstand⁶⁵⁾; dette kan udtrykkes på den måde, at ethvert adaptivt system er komplekst⁶⁶⁾. Luhmann gør nu opmærksom på, at der for sociale, som for alle andre systemer gælder en logisk/kybernetisk lov om "requisite variety"⁶⁷⁾, hvorefter der (let omskrevet) altid består et ligefremt forhold⁶⁸⁾ mellem omverdenskompleksitet og systemkompleksitet: skal omverdenskompleksiteten reduceres yderligere, eller skal en stigende omverdenskompleksitet reduceres til samme niveau, stiller dette øgede krav til systemets egen kompleksitet: "Only variety can force down variety"⁶⁹⁾. I en stærkt kompleks omverden må altså et system i sig selv udvise høj kompleksitet⁷⁰⁾.

Over for en sådan elasticitets- og adaptivitetstankegang relativiseres naturligvis tanken om en invariant systemgrænse afgørende; ved invarians kan ikke forstås fastlæggelse én gang for alle, men i virkeligheden blot en reference for en input/outputanalyse af systemet: for at bedømme betydningen af en omverdensændring må systemet betragtes som konstant; for at bedømme betydningen af en systemændring må på samme måde omverdenen ses som uforanderlig. Systemgrænsen betegner i begge tilfælde blot fixpunktet for en sådan reference^{70a)}.

Man kan spørge, hvordan systemets identitet kan opretholdes under en så radikalt adaptiv tolkning af systemgrænsens invarians: hvad er det "sig selv" som systemet kan siges at forblive, hvis det gennemløber et mylder af tilstandsændringer og reaktioner? Svaret herpå må efter Luhmanns mening findes i det, som systemet præsterer: så længe dets funktionsbetingelser bevares, bevares systemets identitet:

"Das Sich-invariant-Halten des Systems bedeutet zugleich ein Funktionstüchtig-Erhalten [der] internen Leistungsbedingungen..."⁷¹⁾

2.3.2. Tilsyneladende er Luhmanns system/omverdensdefinition, i hvert fald i de her refererede grundtræk, et alternativ, men ikke et indlysende fordelagtigt alternativ til den klassiske del/helhedstankegang. Forskellen kan synes i hovedsagen at ligge på det filosofiske plan, og man kan indvende, at forvaltningsvidenskaben

har vigtigere ting at tage sig til end at tjene som slagtehal for ontologiske betragtninger. Denne skepsis over for nytten af de omfangsrige Luhmannske konstruktioner egenværdi øges tilsyneladende, når man erfarer, at han i sit seneste arbejde, Zw.begr.,⁷²⁾ ikke engang fremstiller sin opfattelse som et modstykke til del/helhedstanken, men kun som en videreudvikling, der oven i købet indoptager vigtige dele af den tidligere definition: omverdens-, "udenfor"tænkningen ligger efter hans mening latent i den klassiske teoris helheds-, "indenfor"begreb; og det "mere" som helheden i denne traditionelle udformning indebærer i forhold til summen af delene, består i hans teori i virkeligheden uforandret, men blot som "Ordnungsleistung des Systems im Verhältnis zu seiner Umwelt"⁷³⁾. Er den sindrige udformning af omverdensbegrebet og dets betydning ikke et paradigma på situationen "viel Geschrei und wenig Wille"?

Efter min mening er en sådan skepsis trods alt ubegrundet. En del af retfærdiggørelsen af Luhmanns anstrengelser ligger ganske vist i de dele af hans teori, som ikke er blevet refereret her; men allerede på det foreliggende grundlag er det muligt at pege på betydelige fordele ved system/omverdensdefinitionen.

For det første betyder forankringen af systemets identitet i dets funktion⁷⁴⁾, at Luhmanns systemdefinition opkaster spørgsmålet om de undersøgte systemers raison d'être. Den, der identificerer et system i Luhmanns forstand, tvinges samtidig til at gøre sig klart, hvorfor dette system eksisterer og kan eftervises (det vil erindres, at Luhmann opererer med et konstitueret systembegreb), en form for problemstilling, som er særdeles frugtbar og nyttig for forskeren⁷⁵⁾.

Dernæst er Luhmanns systemdefinition, i modsætning til den klassiske, i overensstemmelse med den efter hans mening logisk tvingende opfattelse af problemer som principielt uløselige⁷⁶⁾. Ethvert system, som Luhmann definerer det, har allerede i sikringen af sin persistens et konstant ubesejret problem, eftersom omverdenen stadig skifter og belaster systemgrænsen med kompleksitet som kræver nye adaptive reaktioner:

"Die Permanenz der Problematik hat ihre Wurzel im Grundgedanken der System/Umwelt-Theorie: dass alle Invarianz durch eine besondere Kombination von Systemleistungen einer anderslaufenden Umwelt abgewonnen werden muss und insofern problematisch bleibt."⁷⁷⁾

Hertil kommer, at omverdenen ikke stiller eet, men ofte mange indbyrdes modstridende krav til systemet, hvis dette skal sikre sin persistens, og at derfor én reaktion kan modvirke en anden⁷⁸⁾; endelig kan man pege på, at systemet udover sin egen vedvarende eksistens normalt vil varetage andre, specielle funktioner, og at også disse vil kunne stille krav, der strider mod omverdenens krav til kompleksitetsreduktion.

Samtidig med at system/omverdentankegangen tillader at formulere problembegrebet på en logisk acceptabel måde, betyder den, at også mål/middelkategorien kan indpasses på mere tilfredsstillende vis i systemteorien. Vi bevæger os her ind på områder, der er lidet udforskede og overordentlig vanskelige at trænge til bunds i (Zw.begr. er en undtagelse fra den første af disse påstande og en eklatant bekræftelse på den anden), og kun argumentationens tydeligste hovedlinje skal fastholdes. Del/helhedstankegangens parallelitet med mål/middelrelationen har ofte ført til at identificere et systems dele med midlerne, og organisationen af delene til en helhed med opfyldelsen af målet ved hjælp af midlerne; målet blev således udtryk for helhedens ontologiske overskud, dens "mere" i forhold til delene. Da systemets omverden ikke inddrages i forskningens synsfelt under den klassiske definition, standser dens betragtning også ved målet som det faste og givne, målestokken for rationaliseringsbestræbelser i systemet. Opfyldes målet 100%, kan systemets præstation siges at være fuldkommen⁷⁹⁾. Efter denne opfattelse kunne et system altså ses som uniproblematisk, og såvel persistensproblemet som problembegrebets principielt uløselige karakter kunne ignoreres. Først en overvindelse af del/helhedstankegangen gør det muligt at betragte målsætninger i systemet ud fra det samme synspunkt som funktionalismen i øvrigt anlægger: hvad tjener de til? System/omverdendefinitionen kan således på dette centrale område sikre varetagelsen af den videnskabelige funktion, som Luhmann et sted prægnant udtrykker på følgende måde:

"Sie [videnskaben, specielt den funktionsteoretiske] behandelt Heiligtümer als variabel, um in den Bedingungen ihrer Ersetzbarkeit den Sinn ihrer Realität zu finden"⁸⁰⁾.

Noter.

- 1) Dette skisma findes naturligvis ikke blot på forvaltningslærens område, men kan eftervises inden for teorier om det interne, hhv. det internationale politiske system. På den anden side har det en særlig prægning inden for forvaltningen, fordi rationalitetskriterierne her er særlig præcise og hviler på en bred consensus.
- 2) Dette udtryk, der mig bekendt er skabt af René König i Handbuch der empirischen Sozialforschung I, Stuttgart 1962, dækker groft sagt begrebet "over-arching theory".
- 3) Luhmann er direkte elev af Parsons. Jfr. hans Theorie der Verwaltungswissenschaft, Berlin/Köln 1966 (herefter forkortet: Theorie) p. 31, hvor han med diskret stolthed antyder discipelforholdet. På en lang række væsentlige punkter fjerner Luhmann sig dog fra Parsons' teorier, se f.eks. nedf., pp. 4-5.
- 4) Et symptom herpå er det, at det eneste af hans arbejder som eksplicit er udformet som en kritisk kommentar til andre forfattere netop beskæftiger sig med Max Weber ("Zweck-Herrschaft-System. Grundbegriffe und Prämissen Max Webers", Der Staat 3 (1964), pp. 129-58 (herefter forkortet: Weber)).
- 5) På dette punkt - som på en række andre - afviger han i nogen grad fra sin lærermester Parsons. Mens denne først og fremmest synes at interessere sig for Wirtschaft und Gesellschaft' teoretiske 1.del (1918-20), forekommer Luhmann mig i højere grad at inddrage videnskabsteorien og den politiske sociologi hos Weber.
- 6) Theorie, p. 64.
- 7) Ibid., p. 64.
- 8) Ibid., p. 64n113.
- 9) Ibid., pp. 64-65.
- 10) Ibid., p. 64.
- 11) Jfr. David Easton, A Framework for Political Analysis, Englewood Cliffs 1965 (herefter forkortet: Easton, Framework, 1965), p. 26. Luhmann taler i denne forbindelse (Theorie, p. 64n113) om "nur analytische Systeme"; men termen "analytisk system" er mindre velvalgt, fordi den allerede regelmæssigt bruges i systemteorien til at betegne et andet begreb, nemlig systemer som handlings-spekter (modsat systemer med fysiske elementer). Jfr. Erik Rasmussen, Komparativ Politik I, København 1968 (herefter forkortet: Rasmussen, Komp.Pol. I, 1968), p. 72.
- 12) Termen "arbitært system" anvendes af Easton (Framework, 1965, p. 30). Betegnelsen "konstitueret system" er her foretrukket for Eastons term "natural system" (ibid., p. 27) på grund af dennes værdiladning; specielt er det uheldigt at tale om "naturlige" systemer i denne forstand, fordi man let derigennem føres til at sammenblande den her diskuterede sondring med human relations-

skolens adskillelse (på objektplanet) af rationelle modeller og naturlige systemer (jfr. Theorie, p. 29).

- 13) Theorie, pp. 64-65.
- 14) Ibid., p. 64.
- 15) Ibid., p. 64n13. Luhmann betragter dog tilsyneladende i en senere artikel den beskrevne modsætning som sekundær i forhold til den fundamentale konflikt om det strukturelle primat i Parsons' struktur-funktionsteori, som Luhmann ønsker at nyformulere som funktions-strukturteori ("Soziologie als Theorie sozialer Systeme", Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie (1967), pp. 615-44 (herefter forkortet: Soz.Syst.), p. 616 (m.n2)).
- 16) Se f.eks. Friedrich Jonas, Geschichte der Soziologie IV, Reinbek 1969 (rowohlts deutsche enzyklopädie) (herefter forkortet: Jonas, Geschichte, 1969), p. 162.
- 17) I en række andre diskussioner argumenterer Luhmann i og for sig lige så teoretisk som Parsons og de øvrige struktur-funktions-teoretikere, selv om omsorgen for den empiriske referenceramme også i disse tilfælde forbliver mærkbar hos ham.
- 18) Jonas, Geschichte, 1969, p. 172.
- 19) Theorie, p. 64.
- 20) De to punkter er to sider af samme sag: når Parsons bygger på et axiom (som f.eks. at "need-dispositions" er elementære handlings-drivkræfter), må dette enten være verificeret eller, strengt taget, hypotetisk. Er det verificeret, må det have været verificerbart, men er til gengæld ikke normativt; er det kun hypotetisk, er dets verificerbarhed altså i hvert fald problematisk, og når det alligevel anvendes som ubetvivlet axiom i en sociologisk teori, fungerer det normativt.
- 21) Det er endda et spørgsmål, om Parsons' systembegreb kan siges at være arbitrært, altså om det tredje punkt overhovedet har nogen relevans for hans teori, eller om dette punkt kun gælder for empiriske systembegreber. Se herom nedf., p. 5.
- 22) Sidst og mest direkte i "Soziologie des politischen Systems", Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie (1968), pp. 705-33 (herefter forkortet: Pol.System), p. 728n2.
- 23) Se f.eks. Easton, Framework, 1965, p. 24, hvor Easton taler om det frugtbare i at se det politiske liv som "a system of behavior" (min udh.).
- 24) Ganske vist begynder Easton (ibid., p. 26) med blot at adskille det "empirical or behaving system" fra det "symbolic or theoretical system"; men hans sprogkonvention lidt senere (ibid., p. 27): "The concept "political system" will identify the behav-

ing system and the concepts "structure of analysis", "conceptual framework" or "theory" will be used to refer to the symbolic system" viser efter min mening tydeligt, at han finder det rettest at lade termen have empirisk reference. Erik Rasmussen (Komp. Pol. I, 1968, p. 72) kommer til den modsatte konklusion; dette skyldes efter min mening en ellipse i referatet af Easton, hvorved forskellen mellem relationen arbitrære-konstituerede systemer (der i Eastons øjne begge er empiriske, jfr. Framework, 1965, p. 27) og relationen teoretiske-empiriske systemer går tabt.

- 25) Ibid., p. 30: "...any set of variables selected for description and explanation may be considered a system of behavior".
- 26) Ibid., pp. 29-30.
- 27) Jfr. den parallelle tankegang inden for forvaltningsretten, hvor det for at fastslå en formel mangel ofte er nødvendigt at foretage hele den materielle gennemgravning af sagen, således at domsbegundelsen "allerede af formelle grunde" bliver en fiktion, og derfor som regel undgås i disse tilfælde.
- 28) Easton, Framework, 1965, p. 30.
- 29) Theorie, p. 64n113.
- 30) Max Weber, Wirtschaft und Gesellschaft (udg. Johannes Winckelmann), Köln/Berlin 1964, p. 3.
- 31) Weber, jfr. også Theorie, pp. 26-27.
- 32) Tübingen 1968 (herefter forkortet: Zw.begr.).
- 33) Eastons formuleringer tillader ikke, at anklagen rejses: nødvendigheden af empirisk reference fremhæves stærkt (f.eks. Framework, 1965, pp. 26,27), og det arbitrære system betegnes hyppigt som et "aggregate of interactions", med andre ord en kollektion af observerede fænomener (f.eks. ibid., pp. 27,37); men hans udarbejdelse af systemteorien er ikke helt fri for begrebsmæssig indavl (jfr. Morten Kelstrup, David Eastons Systemteori, Aarhus 1969 (duplikeret) (herefter forkortet: Kelstrup, Easton, 1969), p. 128), og i modsætning til Luhmann - der som nævnt heller ikke kan siges fri for sådan indavl - stempler Eastons systemdefinition ikke disse luftvandringar som principielt illegitime.
- 34) I,1-I,2, Aarhus 1968/1969 (duplikeret) (det hidtil udkomne) (herefter forkortet: Meyer, D.Fvl., 1968 (hhv. 1969)).
- 35) D. Fvl., 1968, p. 16. Heldigere havde det måske været at tale om at betegnelsen "system" anvendes om en model.
- 36) Ibid., pp. 16-17.
- 37) Ibid., p. 17.
- 38) Det er bl.a. en af de måder Max Weber formulerer værdifrihedskravet på, jfr. hans Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre (udg. Johannes Winckelmann), Tübingen 1968, p. 144.

- 39) Angivelsen (Meyer, D.Fvl., 1968, p. 19) af at et system kan defineres alene ved hjælp af elementerne i det, så at forskningsopgaven "kan...bestå i at finde ud af en karakteristik af sammenhængen mellem disse elementer - hvis der er nogen", tyder i det mindste på, at Poul Meyer ikke blot vil beskæftige sig med naturlige systemer. Men ville han kalde en urelateret elementsamling for et "system"? Hans bemærkninger ibid., p. 127 om fuldstændigt decentraliserede organers manglende karakter af elementer i et organisatorisk system (der dog ellers i princippet alene er elementdefineret hos Meyer, jfr. ibid., p. 27) tyder ikke derpå.
- 40) "Vi vil alene betragte systemet som en model, d.v.s. at der er tale om et begrebsapparat (altså abstrakt) som vi selv definerer" (Meyer, D.Fvl., 1968, p. 19).
- 41) Jfr. ovf., p. 3n11.
- 42) Theorie, p. 65; jfr. også Niklas Luhmann, "Funktionale Methode und Systemtheorie", Soziale Welt 15 (1964), pp. 1-25 (herefter forkortet: FMS), p. 11.
- 43) Niklas Luhmann, Funktionen und Folgen Formaler Organisation, Berlin 1964 (herefter forkortet: F&F, p. 23.
- 44) Disse skal ikke drøftes nærmere her; jfr. FMS, p. 11 og især Zw.begr., pp. 119-20, begge med henvisninger.
- 45) Theorie, p. 65.
- 46) Denne side af den klassiske teori berøres ikke i Theorie, men i forskellige andre af Luhmanns arbejder, således FMS, p. 11, F&F, p. 23 og (mest udførligt) Zw.begr., pp. 118, 120.
- 47) F&F, p. 23.
- 48) Theorie, p. 65.
- 49) Det er værd at mærke sig, at Luhmann ikke hævder, at disse konsekvenser af del/helhedstanken er logisk tvingende: hans påstand refererer kun til den klassiske betragtnings faktiske tendens til at koncentrere opmærksomheden om systemets indre relationer. Jfr. FMS, p. 11, Zw.begr., p. 120.
- 50) For tilsvarende enkle, men mindre isolerede og fremhævede definitioner, jfr. f.eks. FMS, p. 20 og Soz.Syst., p. 617.
- 51) Eftervisningen af at der er tale om en funktion i Luhmanns forstand forudsætter en diskussion af dennes funktionsbegreb i almindelighed, som det desværre ikke er muligt at foretage her. At Luhmann selv går ud fra, at den pågældende virkning har funktionskarakter, er aldeles åbenbart.
- 52) F&F, p. 24.
- 53) Ibid., p. 24.

- 54) Komplexitetsbegrebet synes først at dukke op i de systemteoretiske diskussioner hos Luhmann i Theorie; den nærmere udarbejdelse af problematikken findes i senere arbejder, således især Soz.Syst og Zw.begr.; herpå støtter redegørelsen for dette punkt sig.
- 55) Soz.Syst., p. 618.
- 56) Zw.begr., p. 121; p. 121; se også Soz.Syst., pp. 618-19. Tilsyneladende må Luhmanns påstand ses som syntetisk og ikke som analytisk, eftersom præmissen taler om "verden" (dvs. incl. ethvert system), mens konklusionen implicit kun berører et systems om-verden (dvs. alle andre systemer). Luhmann selv argumenterer åbenbart ud fra den antagelse, at springet mellem de to begreber ikke er afgørende for påstandens logiske sandhed, assimilerer altså i praksis "verden" og "omverden" til ét begreb. Der kan heri være det berettigede, at systemets funktion bedst aflæses gennem en dynamisk analyse, hvor man sammenligner den kompleksitet, der konfronterer et givet individ før, henholdsvis efter udviklingen af et system på det givne område, eller hvor man betragter tildragelsers, d.v.s. kausalkæders, skæbne ved vandring over systemgrænsen. I begge tilfælde er kompleksitetsreduktionen utvetydig og definitorisk givet, altså resultat af en analytisk konklusion. Ikke desto mindre må det fastholdes, at problemet om systemers "Eigenkomplexität" (herom nedf., p. 9) skubbes til side ved Luhmanns spring i analysen.
- 57) Soz.Syst., p. 619.
- 58) FMS, p. 20; Soz.Syst., p. 618. Denne antagelse er ganske parallel med aksiomet i Norbert Wieners kybernetiske teorier om, hvad han betegner som den tiltagende sociale entropi (jfr. Norbert Wiener, Menneske og Automat, København 1963 (herefter forkortet: Wiener, Menn. og Aut., 1963), p. 12).
- 59) Luhmann taler oftest om "Bestand" eller "Erhaltung" (f.eks. F&F, p. 23, Theorie, p. 65, Zw.begr., p. 121), hvad der synes mig at svare til Eastons term "persistence", der nok på dansk bedst gengives ved termen "persistens" (således også Kelstrup, Easton, 1969, p. 1n2).
- 60) FMS, p. 20; jfr. også F&F, p. 24, Theorie, p. 65, Zw.begr., p. 122.
- 61) Soz.Syst., p. 620. Et sådant autarkisk (fysisk) system er f.eks. Norbert Wieners spilledåse med dansende figurer (Wiener, Menn. og Aut., 1963, p. 21).
- 62) Soz.Syst., p. 620, Zw.begr., p. 122.
- 63) Zw.begr., p. 122; jfr. også den formentlig tilsvarende, men noget uigennemsigtige formulering Theorie, p. 65.
- 64) M.h.t. visse specielle konsekvenser af synspunktet, se nedf., p. 12n80.

- 65) Soz.Syst., p. 620. Hvad Luhmann her betegner som en "tilstand" svarer nok efter sammenhængen til Ross Ashbys bredere begreb "lukket transformation" (W. Ross Ashby, An Introduction to Cybernetics, London 1961 (herefter forkortet: Ashby, Cybernetics, 1961), p. 11; et system med flere "tilstande" i Luhmanns forstand er derfor hos Ashby en maskine med mulighed for valg mellem flere transformationer, hvad der da også netop er det definitoriske kendetegn på, hvad Ashby kalder "the machine with input" (ibid., kap. 4).
- 66) Soz.Syst., p. 620. Da kompleksitet betegner totaliteten af mulige tilstande, giver det kun mening at tale om et komplekst system, hvis dette kan antage mindst to forskellige tilstande.
- 67) Ashby, Cybernetics, 1961, pp. 206-08.
- 68) Der er tale om en egentlig sammenhæng af matematisk art, ikke blot om en korrelation.
- 69) Ashby, Cybernetics, 1961, p. 207.
- 70) P.d.a.s. er systemets kompleksitet naturligvis, som ovf. nævnt, altid ringere end omverdenens: det ligefremme forhold, der udtrykkes i Toven om "requisite variety" er ikke af størrelsen 1:1.
- 70a) FMS, pp. 13-14, Theorie, pp. 38-40.
- 71) FMS, p. 20.
- 72) Zw.begr., p. 120.
- 73) Ibid., p. 120. Her ser man betydning af, at den klassiske teoris "færdigværende" betragtningsmåde ikke af Luhmann ansås for logisk nødvendig, men kun en overvejende tendens; herved muliggøres en sådan videreudvikling.
- 74) Denne forankring nævntes kort ovf.; dens centrale plads ville have været langt mere iøjnefaldende, hvis diskussionen havde inddraget systemets specielle funktioner og ikke blot den generelle, kompleksitetsreduktionen; men allerede identifikationen af denne sidste er af vital betydning.
- 75) Poul Meyer afviser (Politisk Videnskab, København 1962, p. 25) hensigtsmæssigheden af definitioner, der inddrager svaret på spørgsmålet "hvorfor?", og bestrider tilsyneladende i et senere arbejde (Politiske Partier, København 1965, p. 11) tillige overhovedet sådanne definitioners logisk/metodiske legitimitet. I hvert fald det sidste standpunkt synes mig lovlig vidtgående i mangel af mere stringente og alment anerkendte normer for anvendelsen af begrebet "definition". M.h.t. hensigtsmæssigheden af definitioner af typen "Et system er fordi...." er det klart, at den inddragne forklarings generelle gyldighed må være fastslået; men dette kan sikres enten - som hos Luhmann - ved quasi-begrebslogiske slutninger, eller ganske enkelt... pr. def. ("som elementer af klassen X vil vi kun definere objekter, der har forklaringen A").

- 76) "Lösbare Probleme sind keine" (Theorie, p. 93). Forbindelsen til Max Webers tanker om en principiel værdikonflikt synes her tydelig, og fremgår endnu klarere, hvis man inddrager Luhmanns diskussion af sociale systemer som "sinnverwendend", der her desværre har måttet udelades (jfr. f.eks. Zw.begr., p. 121).
- 77) FMS, p. 14.
- 78) Ibid., p. 15.
- 79) Zw.begr., pp. 36-37.
- 80) Niklas Luhmann, Grundrechte als Institution, Berlin 1965, p. 8. Af pladsmæssige grunde må diskussionen af Luhmanns system/omverdensdefinitioners forhold til Parsons', Eastons og Poul Meyers tanker udelades eller i hvert fald udskydes. Dette er, hvad angår Poul Meyers systemdefinition, f.s.v. mindre betænkeligt, som han så tydeligt vedgår sin del/helhedsopfattelse (således D.Fvl., 1968, pp. 16, 17-18, 19), at den foregående generelle diskussion af denne opfattelse efter min mening uden yderligere tilpasning kan ses som relevant i det konkrete tilfælde. Af speciel interesse er det dog her, at Luhmanns tanker om kausalimpulsers transformation til information ved systemgrænsen ville kunne hidføre en løsning af et problem som Poul Meyer ofrer megen opmærksomhed (Politiske Beslutninger (Kompendium), Aarhus 1966, pp. 1-3, 89-90; D.Fvl., 1968, pp. 12-13), nemlig problemet om beslutningers forhold til adfærd. Transformerer nemlig omverdensadfærd til information ved systemgrænsen, d.v.s. til beslutningspræmisser, vil beslutninger i systemet omvendt principielt kunne betragtes som adfærd i forhold til omverdenen (jfr. Luhmanns definition, dog uden denne begrundelse, af beslutninger som "kommunikatives Handeln" med tydelig afstandtagen fra det fænomenologiske beslutningsbegreb, Theorie, p. 69).

Bibliografi.

- W. Ross Ashby, An Introduction to Cybernetics, London 1961.
- Easton, David, A Framework for Political Analysis, Englewood Cliffs 1965.
- Jonas, Friedrich, Geschichte der Soziologie IV, Reinbek 1969 (rowohlts deutsche enzyklopädie).
- Kelstrup, Morten, David Eastons Systemteori, Aarhus 1969 (duplikeret).
- König, René (ed.), Handbuch der empirischen Sozialforschung, Stuttgart 1962.
- Luhmann, Niklas, Funktionen und Folgen formaler Organisation, Berlin 1964.
- "Funktionale Methode und Systemtheorie", Soziale Welt (1964), pp. 1-25.
- "Zweck-Herrschaft-System. Grundbegriffe und Prämissen Max Webers", Der Staat 3 (1964), pp. 129-58.
- Grundrechte als Institution, Berlin 1965.
- Theorie der Verwaltungswissenschaft, Berlin/Köln 1966.
- "Soziologie als Theorie sozialer Systeme", Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie (1967), pp. 615-44.
- "Soziologie des politischen Systems", Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie (1968), pp. 705-33.
- Zweckbegriff und Systemrationalität, Tübingen 1968.
- Meyer, Poul, Politisk Videnskab, København 1962.
- Politiske Partier, København 1965.
- Politiske Beslutninger, Aarhus 1966 (Kompendium).
- Dansk Forvaltningslære, Aarhus 1968/69 (Kompendium).
- Rasmussen, Erik, Komparativ Politik, København 1968/69.
- Weber, Max, Wirtschaft und Gesellschaft (udg. Johannes Winckelmann), Köln/Berlin 1964.
- Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre (udg. Johannes Winckelmann), Tübingen 1968.
- Wiener, Norbert, Menneske og Automat, København 1963.